

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

КАФЕДРА ХОРЕОГРАФІЇ ТА МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА

Музика і хореографія

лекція для студентів II курсу ФПЗО

Рівень вищої освіти – перший бакалаврський

Ступінь вищої освіти - **бакалавр**

Спеціальність 024 „Хореографія”

Склала: ст. викладач Зайдель Т.В.

ЛЬВІВ 2021

План

1. Мистецтво. Види мистецтва. Музика як вид мистецтва. Значення та напрямки застосування музики.
2. Хореографія – мистецтво висловлювати свої емоції засобами пластики.

1. Мистецтво. Види мистецтва. Музика як вид мистецтва. Стилi і жанри. Значення та напрямки застосування музики

Там, де закінчуються слова, починається *музика*”.

Генріх Гейне.

Танець - це твій пульс, биття твого серця, твоє дихання. Це ритм твого життя. Це вираз в часі і русі, в щасті та радості, смутку і заздрості.

Танець - це не тільки прекрасне володіння своїм тілом - це стан душі.

Все життя - танець! Танці - все наше життя.

Музика, танець збагачують духовний світ людини, прикрашають життя. Зміст музики це - враження від життя, це думки і почуття, виражені у звуках. /Глієр Р.М./

Мистецтво — одна з форм суспільної свідомості; вид людської діяльності, що відображає дійсність у конкретно-чуттєвих образах, відповідно до певних естетичних ідеалів. У широкому сенсі мистецтвом називають досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність. Розвиток мистецтва як елемента духовної культури обумовлюється як загальними закономірностями буття людини й людства, так і естетично-художніми закономірностями, естетично-художніми поглядами, ідеалами й традиціями.

Українське слово «мистецтво» походить від німецького *Meister* (майстер), яке в свою чергу походить від латинського *Magister*

(навчитель, начальник), що в свою чергу, вірогідно, утворене шляхом поєднання слів *magis* («великий») та *histor* знавець, умілець, згодом — актор (*histrion*).

Кожний вид мистецтва має свої специфічні закони відображення життя, свої особливі форми, виразні методи і свій матеріал.

Письменник пише роман, повість, поему, п'єсу, користуючись словом; художник – фарбами; скульптор – пластичними матеріалами (глина, гіпс, мармур) композитор в своїй творчості користується звуками музики; хореограф – виразною пластикою тіла, рухами, мімікою і жестами...

Але всі види мистецтва об'єднує одна ціль – створення краси, яка рівнозначна добру, душевній і фізичній досконалості людини. Створена мистецтвом ідеальна краса народжує

У найзагальнішому значенні мистецтвом називають майстерність, продукт якої приносить естетичне задоволення. Критерієм мистецтва є здатність викликати відгук у інших людей. Твори мистецтва почали створювати ще в доісторичні часи, проте деякі автори схильні вважати мистецтвом тільки професійну діяльність людей мистецтва в сучасних країнах Заходу.

Завдяки особливостям свого впливу на людину (чуттєва безпосередність, емоційна насиченість, ідейна спрямованість) мистецтво стало однією з найважливіших складових частин духовної культури суспільства, і, беззаперечно, вважається одним з найбільш улюблених і значущих для людини. Кожен вид мистецтва специфічно впливає на формування людини, але все ж (соціологічні дослідження) у сучасній соціокультурній ситуації музика все більше висувається на передній план у структурі художніх уподобань молоді. Вона «обганяє» інші види мистецтва за «обсягом» споживання, а також безпосередньо чуттєвим особливостям впливу. Буття людини і навколишній світ відобразились у танцях, музиці.

За давньогрецькими легендами музами називалися доньки верховного бога давніх греків Зевса, які опікувалися науками, літературою та мистецтвом і, завдяки саме їх турботам, розквітло мистецтво музики (музика від грец. *μουσική* — мистецтво муз).

Після вивчення музики різних народів, вивчення найперших витоків фольклору найдавніших племен, було висунуто кілька наукових гіпотез, що пояснюють походження музики:

- 1) *музика як вид мистецтва виникла на основі танцю*, що спирається на ритм. Підтверджують цю теорію культура Африки, Азії і Латинської Америки, де в музиці чільна роль належить ритму, рухливості, а найважливіші інструменти - ударні.
- 2) За іншою гіпотезою *першість також віддається ритму*, який лежав в основі появи музики. Остання ж вважається результатом трудової діяльності людини в колективі, під час узгоджених фізичних дій в процесі спільної праці.
- 3) Теорія Ч. Дарвіна, яка виходить із природного відбору і виживання найбільш пристосованих організмів, давала можливість припускати, що музика з'явилася як особлива форма живої природи, як звуко-інтонаційне суперництво в любові самців (хто з них голосистіші, ті - гарніші).
- 4) «Лінгвістична» теорія походження музики розглядає інтонаційні засади музики, зв'язок її з промовою. Людині необхідна була подача звукових сигналів, що призвело його до того, що з немилозвучних, нестійких по висоті звуків голос став фіксувати тон на одній і тій же висоті, потім закріплювати певні інтервали між різними тонами (розрізняти інтервали більш благозвучні, в першу чергу октаву, яка сприймалася як злиття) і повторювати короткі мотиви.

Дослідники вважають, що з плином історії музичного мистецтва можна розрізнити **три основні форми його побутування**. Це — *синкретична, естетична та віртуальна форми*.

Першу — *синкретичну форму* музикування визначає синхронізм творення, втілення та сприйняття музики. Це — найстаріша форма побутування музики. Музичний жанр виступає передусім як канон, що забезпечує відтворення відповідної певній традиції ситуації. Основною функцією жанру стає комунікативна функція

Друга — *естетична форма* з'явилася з розвитком нотного запису. Музичний жанр стає естетичним феноменом. Музичні твори подаються слухачеві. Цій формі характерне злиття строгої організації з чуттєво повноцінною звуковою та інтонаційною формою. Основною функцією жанру стають семантичні функції.

Третя — *віртуальна форма* (т. зв. шизофонія) виникла з появою та розвитком індустрії звукозапису, що призвела до розриву між виконанням та сприйняттям музики. Від попередніх форм побутування музики, шизофонічну форму відрізняє те, що музика може прослуховуватись слухачем практично в будь-якій ситуації. На зміну публіці приходять відокремлені слухачі.

2. V. Стилi і жанри. Значення та напрямки застосування музики.

Музичні стилі, жанри і напрямки - поняття, що дозволяють класифікувати музичні твори за певними категоріями. При цьому:

- 1) термін *музичний жанр* характеризує класифікацію музичної творчості за родами і видами, з огляду на їх походження, умови виконання, сприймання та інші ознаки;
- 2) термін *музичний стиль* характеризує сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що історично склалась і відображає естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку;

3) термін *музичний напрямок* вживається для класифікації музичної творчості за її стильовими або жанровими ознаками. Цей термін є менш розроблений у вітчизняному музикознавстві і тому більш вільно вживаний.

Стиль – спільність образної системи, засобів художньої виразності, художніх прийомів, що зумовлена єдністю ідейного змісту. Можна говорити про стиль окремих творів (напр.. стиль українського романсу XVIII ст.), про індивідуальний стиль (творча манера окремих творів), а також про стиль цілих епох чи великих художніх напрямків (готичний стиль, відродження, бароко, рококо, класицизм, романтизм тощо).

Якщо в академічній музиці класифікація музичної творчості за жанрами та стилями детально розроблена музикознавцями, то в сучасній популярній музиці поняття жанру і стилю нерідко вживаються як тотожні, що дає підстави говорити про плутанину термінів. Так, наприклад, деякі джерела класифікують кантрі, фольк-рок, панк-рок як музичні жанри, в той час як інші --- музичними стилями.

Якщо *музичний жанр* характеризує класифікацію музичної творчості за родами і видами, з огляду на їх походження, умови виконання, сприймання, то *музичний стиль* характеризується як сукупність засобів та прийомів художньої виразності, що історично склалась і відображає естетичні погляди різних суспільних груп певної епохи або творчого напрямку. Хоча об'єктивною передумовою для розрізнення як музичних жанрів, так і музичних стилів є *комплекс суто музичних характеристик*. При визначенні стилю звертають увагу на індивідуальні риси, притаманні тим чи іншим композиторам (або групі композиторів, особистість яких формувалася в подібних

соціокультурних умовах), а при визначенні жанру - на умови їх побутування, виконання, а також змістовну або конструктивну спрямованість певного музичного твору.

За стилістикою музика поділяється на

класичну, популярну, позаєвропейську (неєвропейську), етнічну (і традиційну) - фольклорну, естрадну (або легку), джаз, рок, авангардну (експериментальну), альтернативну - нові музичні твори чи виконання (звукові уявлення, «перформанси»), принципово не схожі на всі відомі сьогодні види музики.

Багато видів музики визначаються *за місцем їх існування і функцій*: військова, церковна, релігійна, театральна, танцювальне, кіномузика і т.д.; *за характером виконання*: вокальна, інструментальна, камерна, вокально-інструментальна, хорова, сольна, електронна, фортепіанна та ін;

Всередині кожного з видів музики, в свою чергу, можуть виникати і розвиватися власні стилі та напрямки, що відрізняються стійкими і характерними структурними та естетичними ознаками. Наприклад, класицизм, романтизм, імпресіонізм, експресіонізм, неокласицизм, серійність, авангард - у класичній музиці; регтайм, диксиленд, свінг, бі-боп, куул - в джазі, арт, фолк, важкий метал, хіп-хоп, реп, грандж - в рок-музиці і т.п.

В залежності від генези музичного стилю, розрізняють:

авторський стиль - стиль того чи іншого конкретного композитора чи виконавця. В кожному конкретному випадку авторський стиль може бути незмінним або змінюватись разом з еволюцією митця. В цьому разі говорять про «ранній», «зрілий» чи «пізній» і т.п. стилі.

Національний стиль може виражатися у використанні певних елементів національного музичного фольклору - в цьому випадку національний стиль є легко впізнаваним, або - національний стиль відбиває певні соціокультурні або соціопсихологічні особливості тієї чи іншої національної культури.

Історичний стиль - стиль, в якому знаходять втілення теоретичні уявлення про мистецтво і філософію, світовідчуття, естетику певного часу. Генетична єдність історичного стилю є найбільш проблематичною. тому часто музикознавці оминають термін історичний стиль, використовуючи терміни «епоха».

Класифікація жанрів

Існують різні способи *класифікації музичних жанрів*, а саме

- за умовами їх побутування і виконання. За цією класифікацією розрізняють жанри:

1. Народної музики (музичний фольклор).
2. Розважальної музики (в тому числі музика сучасної естради)
3. Камерної музики (що виконується камерними ансамблями)
4. Симфонічної музики (виконується великими оркестрами)
5. Хорової музики (виконується хоровими колективами)
6. Театральної музики (в тому числі опери, музики до спектаклів, кінофільмів тощо)

- за змістовними ознаками:

1. Ліричні.
2. Епічні.
3. Концертні.
4. Картинні (програмова музика).

- за т.зв. «жанровим змістом»

1. Культові та обрядові.

2. Масово-побутові.
3. Концертні.
4. Театральні.

Первинні жанри. Із самого початку музика розвивалася у трьох формах: марш, танець і пісня. Вважається, що на початку історії найбільший вплив несли такі собі військові марші. Це було у розвинутих військових країнах: Елладі, Римській імперії. Але, цілком можливо, що тоді ж десь у відсталих племенах потихеньку помаленьку розвивалися пісня і танець, і згодом саме вони перебрали на себе основну роль (згадаймо церковну музику, усну народну творчість). А з часом пісня стала домінуючим жанром.

На даний час музика налічує величезну кількість жанрів, які з часом з'являються і зникають, а згодом розвиваються все нові і нові жанри, що відрізняються від попередніх.

Цьому багато в чому сприяє розвиток технологій - з'являються електронні інструменти і все нові і нові засоби відтворення. Рвуться кордони музичного світу - засоби масової інформації та комерція в цій сфері здійснюють творчий обмін між всіма країнами і континентами. Організуються міжнародні фестивалі і світові гастролі найбільш видатних музичних діячів. Усе спрямовано на те, щоб йшов безперервний процес обміну досвідом між музикантами різних країн і напрямків, запозичуються музичні елементи зовсім протилежних стилів.

Музика - це універсальна мова світу. - З усіх видів мистецтва музика є найбільш близькою до чуттєвої сфери людини, оскільки їй не вистачає візуального чинника. Музика впливає на формування світогляду, моральних, етичних та естетичних принципів як особистості, так і суспільства в цілому. Це йде від серця до серця,

викликаючи відповідні образні та емоційні асоціації у слухача. Ця ідея підкріплена відомим висловом, що музика починається там, де слова закінчуються, тому що вона здатна відтворювати та передавати високі почуття набагато глибші та потужніші, ніж будь-яке слово.

Музика запускає і регулює наш емоційний стан. Несе в собі набагато потужніший емоційний заряд, ніж реальні життєві події.

Американський музичний теоретик Джеральд Левінсон стверджує, що з точки зору вивчення лінгвістики музична мова є не менш виразною системою комунікації, ніж просте мовлення. Чому ? Бо музика нас оточує, вона поруч. Вона звучить скрізь : на телебаченні, в гучномовці, в транспорті, в торгових точках, в дитячих садочках, школах і т. д. Цей перелік нескінченний. Музика може підняти настрій або навести смуток, збудити енергію або примусити замислитись, помріяти ... Мабуть нема такої людини яка б не слухала музику. Отже, напрямки застосування музики різноманітні:

маршова і танцювальна,

програмно - образотворча,

освітня,

концертна діяльність,

класична,

музика театральна (в т.ч. опера, оперета, балет), музика до кінофільмів,

фізичне виховання, спорт.

Також існують дані, що музика *полегшує* заняття спортом. Музика робить фізичні тренування більш ефективними. Цей факт був підтверджений результатами досліджень американського вченого Леонарда Айреса ще у 1911 році. У результаті багаторічних досліджень учений дійшов висновку, що велосипедисти крутять

педалі значно швидше, коли слухають ритмічну музику. За його твердженнями, музика буквально «глушить» сигнали про втому. Тіло, відчуваючи фізичну втому, посилає в мозок відповідні імпульси про те, що м'язам необхідна пауза для відновлення. Музика перетрансльовує ці сигнали й мотивує займатися довше.

2. Хореографія - мистецтво висловлювати свої емоції засобами пластики.

Хореографія (від грец. *χορεία* — танець, хоровод, та грец. *γραφή* — писати) — мистецтво постановки танцю як послідовності кроків, рухів, фігур для створення найкращого сценічного ефекту.

Мистецтво створення сценічного танцю ґрунтується на маніпуляції абстрактних елементів рухів людського тіла: простору, форми, часу, енергії в рамках емоціонального контексту з метою вираження унікального творчого голосу. Мова рухів хореографії — це мова танцювальної техніки балету, сучасного чи джазового танцю, хіп-хопу, народного танцю, обрядового танцю чи звичних повсякденних рухів.

Хореографія намагається досягти в танцювальній композиції органічної цілісності, ритмічної і неритмічної артикуляції, теми й варіації, повторення та імпровізації.

Термін хореографія вживають також щодо постановки виступів у певних видах спорту: художній та спортивній гімнастиці, фігурному катанні, синхронному плаванні тощо.

Хореографічне мистецтво - це дуже об'ємне поняття, яке містить балет, мистецтво народного сучасного танцю.

Хореографія сформувала цілу систему специфічних засобів і прийомів, свій художньо виразну мову, за допомогою чого створюється хореографічний образ, який виникає з музично-

ритмічних рухів. Він має умовно узагальнений характер і розкриває внутрішній стан і духовний світ людини. *Основу хореографічного образу складає рух, який безпосередньо пов'язано з ритмом.*

Специфічною особливістю мистецтва хореографії є її безпосередній зв'язок з музикою, яка допомагає розкрити хореографічний образ у всій яскравості і повноті, впливає на його темпоритмічну побудову.

При аналізі музичного мистецтва йшла мова про існування важливою зв'язку композитор - виконавець. У хореографії цей зв'язок значно ускладнюється, адже між композитором і виконавцем з'являється постать хореографа. Саме цей «потрійний союз» і робить хореографію видом мистецтва.

Мистецтво хореографії має багатовікову історію розвитку. З давніх-давен танець прикрашав життя людей. Танець в самому найпростішому своєму виді – це виразні рухи людського тіла, які підкоряються визначеному ритму.

Основа танцю це - непереборне прагнення людини до ритмічного руху, потреба висловити свої емоції засобами пластики, гармонійно зв'язуючи рух і музику.

Люди створили танець як одну з форм художнього спілкування, як засіб вираження своїх думок і почуттів. Специфіка хореографічного мистецтва визначається також його багатограним впливом на людину, що зумовлено самою природою танцю як синтетичного виду мистецтва. Впливаючи на розвиток емоційної сфери особистості, удосконалюючи тіло людини фізично, виховуючи через музику духовно, хореографія допомагає набутти впевненості у власних силах, дає поштовх до самовдосконалення, до постійного розвитку. На різних етапах свого розвитку людство постійно зверталася до танцю як до універсального засобу виховання тіла і

душі людини - засобу гармонізації виховання особистості.

Хореографія як і інші види мистецтва, комплексно впливає на людину. Як і інші види мистецтва, танець розвиває естетичний смак, морально - етичні, соціально - емоційні, вольові засади особистості, позитивні особистісні якості, виховує бажання вправно і красиво виконувати танцювальні рухи Але, на відміну від інших мистецтв, робить істотний вплив і на фізичний розвиток. Термін хореографія вживають також щодо постановки виступів у певних видах спорту: *художній та спортивній гімнастиці, фігурному катанні, синхронному плаванні тощо.*

Наукою доведено, що тільки під час активної діяльності, зокрема музично - рухової, та хореографічної, розкриваються природні задатки особистості.

Хореографія сформувала цілу систему специфічних засобів і прийомів, свою художньо виразну мову, за допомогою чого створюється хореографічний образ, який виникає з музично-ритмічних рухів. Цей образ має умовно узагальнений характер, розкриває внутрішній стан людини і її духовний світ. Основу хореографічного образу складає рух, який безпосередньо пов'язаний з ритмом.

Специфічною особливістю мистецтва хореографії є її безпосередній зв'язок з музикою, яка допомагає розкрити хореографічний образ у всій яскравості і повноті, впливає на його темпоритмічну побудову.

Кожний вид мистецтва має свої специфічні закони відображення життя, свої особливі форми, виразні методи і свій матеріал.

Письменник пише роман, повість, поему, п'єсу, користуючись словом; художник – фарбами; скульптор – пластичними матеріалами

(глина, гіпс, мрамур) композитор в своїй творчості користується звуками музики; хореограф – виразною пластикою тіла, рухами, мімікою і жестами... Але всі види мистецтва об'єднує одна ціль – створення краси, яка рівнозначна добру, душевній і фізичній досконалості людини. Створена мистецтвом ідеальна краса народжує в людині благородні наміри до самовдосконалення.

Мистецтво хореографії органічно та нерозривно пов'язане з музикою, тому і хореографічний образ та його розвиток потрібно розглядати в тісній взаємодії з музичним твором. Музика – основа хореографічного твору і від неї залежить чи сприйметься хореографічний номер глядачем. Музика повинна відповідати ідейному задуму балетмейстера і допомагати йому в розкритті образу. Прослуховуючи музику, в уяві балетмейстера спочатку виникає музичний образ, потім появляється після кропіткої роботи хореографічний образ. І, якщо музичний образ зливається з хореографічним, відтворюючи певний задум, – можна з впевненістю сказати, що номер вдався і створений високохудожній твір.

Рекомендована література

1. Архімович Л., Каришева Т., Шеффер Т., Шреєр-Ткаченко О. Нариси з історії української музики. «Мистецтво». Київ, 1964
2. Бюхер, К. Робота і ритм - М., 1923
3. Каган, М.С. Музика у світі мистецтв - Санкт-Петербург, 1996, 232
4. Михайлов М. К. . Стил в музыке — М., 1981
5. Музична енциклопедія, М., 1973—82
6. Музичний словник Рімана
7. Назайкинський Е. В. Стил и жанр в музыке — М., 2003
8. Словник музичної термінології. — К. Ін-т енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. — 112 с. — (Інститут української наукової мови Всеукраїнської академії наук; 1930)

9. Холопова В. Н. Музыка как вид искусства, ISBN 5-8114-0334-8 (рос.)
10. Чередниченко Т. В. Музыка в истории культуры, ISBN 5-87859-002-6 (рос.)
11. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю [Текст] : навч. посіб.
12. Шреєр-Ткаченко О.Я. Історія української музики. — Ч. 1. — К., 1980
13. Юцевич Ю. Є. Музыка. Словник-довідник. — Тернопіль: «Навчальна книга — Богдан», 2003 р.
14. Зайдель Т. Особливості балетної музики / Тетяна Зайдель, Яна Захожа, Олена Тинянова // Сучасні проблеми розвитку теорії та методики гімнастики і хореографії : зб. наук. матеріалів. – Л., 2014. – Вип. 13. – С. 30 – 32.
15. Зайдель Т. Особливості музичного супроводу занять хореографії та гімнастики / Тетяна Зайдель // Кінезіологія танцю та складно-координаційних видів спорту : навч.-метод. посіб. / упор. О. А. Плахотнюк. – Львів, 2017. – С. 191–198.
16. Хореографія : анот. бібліогр. покажч. друкованих вид. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : ЛДУФК, 2013. - 54 с.